

РЕЧИ-РАСКОВНИЦИ

Пољска у српској књижевности
20. века

Аутори

Проф. др Мина Ђурић
Проф. др Далибор Соколовић

Рецензенти

Проф. др Петар Буњак
Проф. др Бошко Сувајцић

РЕЧИ-РАСКОВНИЦИ

ПОЉСКА У СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ
20. ВЕКА

Београд, 2023.

Драги пријатељи Пољске и Србије,

Амбасада Републике Пољске у Београду вам са задовољством представља публикацију о Пољској и Пољацима из пера или, можда прецизније, из срца и мисли српских књижевника. Циљ нашег пројекта није свеобухватна студија о пољско-српским културним и књижевним односима, већ представљање обриса слике пољске културе виђене из перспективе српске. Надамо се да ће искре настале током читања послужити као подстицај за даља истраживања наших култура.

Амбасадор Републике Пољске

Handwritten signature in black ink, appearing to read "Rafał Pił".

ПОЉСКА У СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ 20. ВЕКА

Када би се у српским културним центрима, здањима науке и уметности, у школама са ученицима различитих узраста поменула пољска култура, које би биле прве асоцијације? Шта би пак пољски саговорници рекли да је доминанта српске литерарне традиције кроз векове? Како би се окарактерисале пољско-српске релације на пољу уметности, науке и културе? Докле год се потенцијални одговори, визуре сагледавања и позиције проматрања умножавају, то значи да потребе за различитим видовима компаративних истраживања не престају, а анализа трагова културно-дипломатске улоге књижевности може у томе да буде драгоцен посредник.

Каква је слика једне културе виђена из перспектива неке друге традиције, а у овом конкретном случају пољске баштине у токовима српске литературе, умногоме зависи од заступљености превода и рецепције дела једног језичког ареала у другом, као и развијености начина изучавања утицаја, а онда и уочавања одређених типолошких и поетичких блискости међу уметницима. Током 20. и на почетку 21. века јавиле су се и синтезе у виду систематских истраживања *Српскохрватске народне џесме у пољској књижевности* (Георгијевић 1936), пољско-српских књижевних релација (Śliziński

1972), *Прегледа пољско-српских књижевних веза (до Псвећској райа)* (Буњак 1999), разматрања у спрези са тим какви су *Пољски мотиви и ритмови у транскрипцији Десанке Максимовић* (Топић, Буњак 2001), представљања *Фолклора и превода: огледа о рецепцији српској народној песничштва у пољској књижевности* и *Укршћања и паралела: о пољским преводима српске народне поезије* (Топић, Буњак 2007; Топић, Буњак 2015), сагледавања *Пољско-српских књижевних веза: превода и рецепције* (Ајдачић 2021), дебатована поводом питања која су на границама пољско-српске *Књижевности и контактологије* (Буњак 2021) и др. Уз то, формирана је и посебно богата електронска библиотека текстова Пројекта Растко – *Пољска, Библиотека пољско-српских културних веза* (<http://www.rastko.rs/rastko-pl/>). Обим и сложеност оваквих истраживања показују колико се дубински приступало компаративним изучавањима пољско-српских релација у књижевности и култури, као и колико су аспекти међукултурних додирова били суштински прожимајући.

Пројекат Растко – *Пољска, Библиотека пољско-српских културних веза*
(Извор: <http://www.rastko.rs/rastko-pl/>)

Како се о пољској књижевности говорило у 20. веку, и којим путевима су се продубљивале основе за имаголошка проматрања једне културе у другој, која не почивају само на стереотипима, умногоме је зависило од тога на које начине су се успостављали односи међулитерарних посредништава у 19. веку. Пољско-српске књижевне релације тако мапирају трајања од превода 40-их година 19. века – поезије Мицкјевича и прозе Михала Чајковског, преко утицаја пољске поезије на српске писце средине 19. века – од деловања Јузефа Вибицког до трагова који су се примали у радовима Милоша Поповића и Љубомира Ненадовића, па све до навођења и пољских књижевника уз друге европске литерате у пригодним приликама – попут примера у некролозима Емила Чакре Милици Стојадиновић Српкињи и Ђури Јакшићу, или Марка Цара Меду Пуцићу, односно пољских књижевница у предавањима Антонија Хаџића (уп. Буњак 1999). Све наведено допринело је и чињеници да се у српској литератури 19. века појавило и књижевно остварење које се заснивало на пољском миту – трагедија у пет чинова *Ванда, краљица лешка* Матије Бана, написана 1868, изведена 1875. године (уп. Буњак 1999), што додатно подвлачи разноликост уметничких прожимања пољске и српске културне баштине.

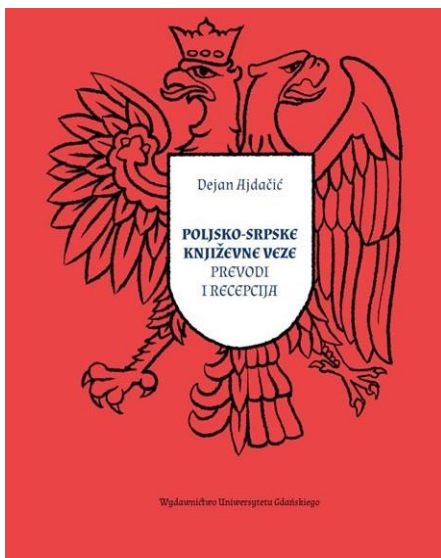
Имајући у виду такав контекст литерарних комплексности 19. века, не чуди што је модернизам краја 19. и почетка 20. века још значајније интензивирао сусрете између пољске и српске културе. За то су се нашла вишеструка упоришта у деловању Радована Кошутића као универзитетског предавача пољског језика, Леона Васиљевског као преводиоца и прозе Лазе Лазаревића (уп. Јакубјец 1938: 259–

Петар Буњак, *Преглед пољско-српских књижевних веза (до II светског рата)*, Београд: Славистичко друштво Србије, 1999.

264), Војислава Илића као читаоца текстова Вацлава Ролича Лидера, који је посредовао искуства симболизма у песништву, Јована Дучића, у чијим су се стиховима „Морске врбе” запазиле типолошке сродности са поетским остварењем Тетмајера, Петра Кочића, у чијој су се приповеци „Гроб слатке душе” подвлачили утицаји Пруса, Жером-

ског и Рејмонта, Станислава Винавера, чија је породица била пореклом из Пољске, а који је преводио сегменте Мицкјевичевог опуса и већ од својих раних дела цитирао стихове пољских аутора, међу којима је и Словацки, а средином 20-их година 20. века посвећено писао о Сјенкјевичу и др. (уп. Буњак 1999).

Dejan Ajdačić, *Poljsko-srpske književne veze: prevodi i recepcija*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2021.

пољско, како се разуме историја Пољске, колико се познају пољски уметници, који су књижевници на пиједесталу, нека су од питања на која су српске литерате 20. века у својим текстовима имплицитно одговарале. Приказом тога какав је Краков Иве Андрића, како Вељко Петровић мапира културну географију Пољске, на које начине се осликавају Галиција и средњоевропска Пољска у српској књижевности, какво је место Пољске у списалачкој визири Исидоре Секулић, каква је концептуализација онога што је представљено као *пољско* у српској култури, како су српске литерате доживљавале пољску књижевност, отварају се дела Иве Андрића, Вељка Петровића, Милоша Црњанског, Станислава Кракова, Станислава Винавера, Исидоре Секулић и других

Оваква врста литерарних размена међу културама отвара и простор за перцепцију Пољске у српској књижевности 20. века. Како српски књижевници 20. века у својим делима виде Пољску, који је најистакнутији град Пољске у српској књижевности, шта српској култури значи оно што је одређено као

и умногоме нуде основе за праћења вишеструких трајекторија континуиране рефлексije Пољске у српској књижевности 20. века.

КАКАВ ЈЕ КРАКОВ ИВЕ АНДРИЋА?

Релације нобеловца Иве Андрића (1892–1975) и пољске културне баштине веома су богате, разноврсне и обухватају вишедеценијска Андрићева професионална интересовања. Истраживања која повезују све оно што могу да значе теме „Иво Андрић и Пољска” (Milićević, Đukić Perišić 2022: 511–526), „Андрић у Пољској” (Живанчевић 1985: 7–43), „Иво Андрић и Пољаци” (Вуковић 2006: 90–94), „Како Пољаци данас виде Андрића” (Рајчић 1989: 330–337), „Андрићева слика Пољске” (Filipek 2006: 147–154), *Јелена, жена које има: краковска биографија Иве Андрића* (Novak Вајсар 2015), уз питање коју мистерију крије „Један Андрићев неodrжан говор” (Живановић 1988: 244–266), и то баш у „Андрићевом Кракову” (Живановић 1994: 141–146), нека су од кључних поља која прате Андрићево разумевање пољског језика, књижевности и културе, као и плодносну рецепцију Андрићевих дела у Пољској, која почиње већ 1922. године и означава прву међународну сцену на којој се појављују Андрићева дела у преводу (Andrić 1922: 3).

Међутим, свеукупност силине утисака разноликости пољске традиције за Андрића је умногоме интегрисана и у тромесечном младалачком доживљају

једног града. У питању је Краков, у периоду између 24. априла и 28. јуна 1914. године (Поповић 2009: 23), што отвара и једну од основних перспектива за разумевање приказа Пољске у српској култури – какав је Краков Иве Андрића?

Улица Славковска, Краков, 1914.

(Извор: <http://www.krakowpost.com/8298/2014/07/krakow-on-the-day-world-war-i-began>)

Краков је за Иву Андрића пре свега град узбудљивих студијских дана, заноса нових открића на пољима науке и књижевности, град сусрета од који ће неки, можда, оставити и целоживотни траг. То је град који је Андрић доживео као уметнички велелепан, светлосно простран, слојевит и бременит историјским наносима, град који је сањао да ће бити будућност његових даљих школовања, постигнућа и успеха.

Иво Андрић (у горњем реду, други здесна),
у години поласка на студије, 1912.
(Извор: <https://www.ivoandric.org.rs/latinica/biografija>)

Док је свој четврти семестар студија проводио на Јагјелонском универзитету, Иво Андрић је живео у Бонеровској улици, на броју 12 (Поповић 2009: 23). Истакнута два израза која се везују за Андрићево школовање у Пољској и која га, на неке начине, и обележавају, осликавају околности према којима је Андрић у Пољској „духовно прогледа[о]”, док је у Кракову снажно осећао и оно што је именовао „пољск[ом] самоћ[ом]” (Андрић према Поповић 2009: 23). Наглашено продубљивање интелектуалних сфера односило се пре свега на богаћење знања из историје Пољске, али и свестрано постављених интересовања ка филологији, култури, религији и другим дисциплинама, а ту спадају и упознавања са неким од најзначајнијих представника пољске науке, попут Јана Непомуцена Леша и сусрети са младим прегаоцима различитих баштина који

су своја упоришта даљих напредовања тражили и налазили у Кракову (Поповић 2009: 23). О интердисциплинарној ширини предмета проучавања који су Андрића у Кракову 1914. године интересовали, посебно индикативно сведоче и изабрани курсеви који се виде на документу о Андрићевом упису на Јагјелонски универзитет.

Rok szk. 1913/14				RODOWÓD.				Półrocze IV.			
Nazwisko i imię ucznia				Imię ucznia w zapisaniu cyfrowym		Opiszenie Wydziału					
Iwo Andrić				Iwo Andrić		Filozoficzny					
Miejsce urodzenia		Wiek		Belgia		Narodowość		Podanie		Miejscowość w Krakowie	
Kraonik		1892 kat.		Hewel		Bozna		ul. Dzierżyni		12. II	
Czasło naukowe, w którym uczeń uczęszczał ostatnio				Wiedeń				Wiedeń			
Podana przyczyna z braku				Wiedeń				Wiedeń			
Na jaki wydział uczęszczał (nazwa i numer)				Środek dozwolonego odpoczynku				Wiedeń			
Zaliczenia				Próbno				Wiedeń			
Przedmiot				Przedmiot				Przedmiot			
Przedmiot wykłada				Ilość godzin tygodniowo				Nazwa wykładającego			
Polityka i filozofia empiryczna				2				D. Pawłowski			
Filozofia sztuki				2				D. Sobieski			
Dokonywanie charakterystyki romantyzmu				3				D. Chmielewski			
Stanisław Wyspiański				2				D. Grabowski			
Gramatyka klasycystyczna				2				D. Łoś			
Seminarium filozoficzne				2				D. Łoś			
Seminarium filozofii wicem.				2				D. Dłuski			
Zabytki Krakowa				1				D. Grabowski			
Bibliologia				1				D. Grabowski			
M. P. P.				3				D. Grabowski			
Zabytki podane o wydziale filozoficznym											

Документ о упису Иве Андрића на Јагјелонски универзитет, 1914.

(Извор: Архив Јагјелонског универзитета, Katalog główny studentów za rok szkolny 1913/1914, filozofia, II półrocze, S II 252a; Novak Bajcar 2015: 51.)

Оно што је за Андрића пак значило извесно осећање усамљености у Пољској посебно се јасно као егзистенцијална тензија увиђало у запису, који је, поводом 1. маја 1914. године, настао у Кракову:

„И док стојим наслоњен уз уличну свјетиљку, осјећам се отцијељен и сам, као ријетко; имам неразумљив страх, угрожен сам од претежите масе; самац – маса, искључен – организација” (Андрић 2022: 31).

Управо ту негде, између доживљаја просвећења због бројних нових искустава и сазнања стицаних у Пољској, али и тескобе услед осећаја изолованости, креира се и Андрићево виђење Кракова, једног од градова који је оставио најупечатљивији траг у животу и каријери овога нобеловца.

Током семестра који је провео у Пољској, Андрић је у часопису *Хрватски покрет* објавио четири *Писма из Кракова*, чији пуни наслови гласе – „Писмо из Кракова: на Вавелу и Скалки”, „Писмо из Кракова: 1. и 3. маја”, „Писмо из Кракова: три изложбе”, „Писмо из Кракова: шетње” (Андрић 2022: 21–24; 30–33; 36–40; 46–50). Празничних дана почетком маја 1914. године у Кракову, Андрић, који још увек у том тренутку није напунио ни 22 године, и који и не слуги да ће за 47 година постати овечан једним од највећих књижевних признања на свету, даје неке од својих првих утисака Пољске, и то у виду раног портрета једног од најважнијих градова свог живота:

„У пуном сунцу град је свечан. Звона отпочињу пјевање своје, лелујаво, занешено и дозивају се и пристизавају, свечарски и живо, над црвеним крововима и замишљеним стаблима. Негдје пробавају тромпете. Осјећам се као да имам штрикану кошуљу

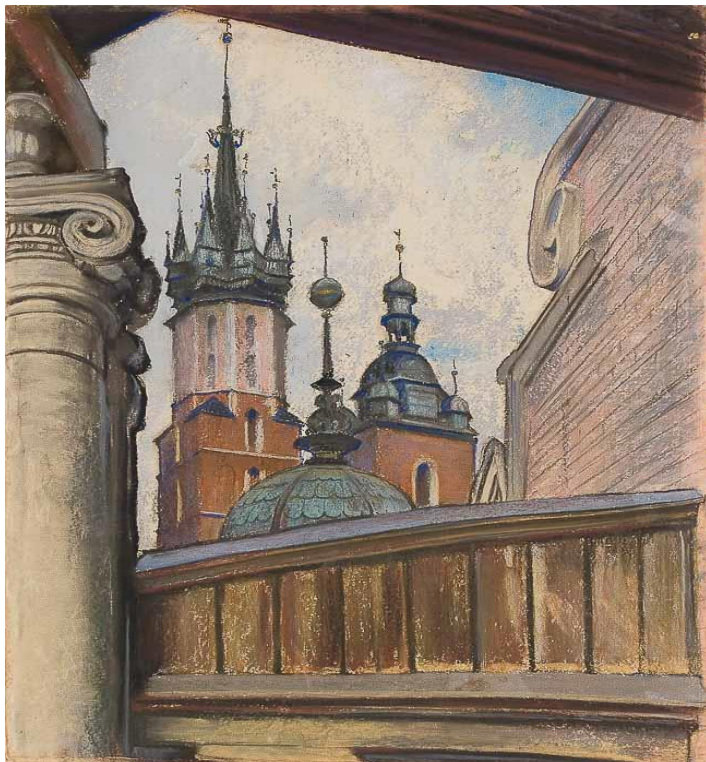
и позив – не знам већ коме – на ручак. Хоће да ме зароби туђе расположење, али ме окретне дјевојчице звекетом никла у малим црвеним касицама сјећају дјечијег дана и Зрињевца, Видовдана и Сарајева и – Флотенверејна” (Андрић 2022: 32).

Андрићев Краков је град сунца и пролећа, летњег семестра, град празника и славља, параде и музике, град окупљања у којима и јесте и није сам, град који га на чудан начин подсећа на све што је у јужнословенским културама толико његово, али и град који му се на необичне начине чини истовремено и блиским и далеким (уп. Андрић 2022: 32, 212). Краков већ у првим недељама Андрићевог студијског боравка тако постаје простор неретких опозита, које је Андрић нарочито дубоко разумевао управо тумачећи уметничка дела пољске културе. О споменицима културе Кракова учио је како на предавањима на Универзитету, пошто је, како се из документа о упису и види, и тај предмет бирао, тако и из најнепосреднијих искустава.

Колико је Андрић Краков доживљавао нераздвојиво од његових уметника, посебно убедљиво сведоче и посете изложбама, међу којима је била и поставка експоната у вези са догађајима и историјом краковског позоришта, а поводом које Андрић бележи и следеће:

„Задржао сам се у малој соби с нацртима и портретима Виспјањског; неколико портрета глумаца и глумица и нацрти за 'Болеслава Смјелог' и 'Варшавјанку'. – Гдје год га сретнем, он је свагдје једнак, а сретам га свагдје. Виспјањски је умјетник овог народа, а Краков је град његове умјетности; он га је испунио својим дјелом и ишчезнуо нечујно и избрисао тако и посљедње трагове свог [...] обичног живота, изгубио

се потпуно као особа, а остало као *дјело*, као утјеловљење свега великог, трагичног, лијепог и свијетлог, што је имао и има овај народ” (Андрић 2022: 39).

Станислав Виспјањски, *Торњиви Базилике
Свеће Марије у Кракову*, 1905.
(Извор: <https://mnk.pl/exhibitions/wyspianski>)

Андрићево виђење Кракова пре свега кроз уметнике и уметности, а у овом случају посебно Станислава Виспјањског (1869–1907), о коме је, како се види и на уписници код предмета које је бирао, слушао предавања и на Универзитету, умногоме показује да је доминантно Андриће-

во схватање града као својеврсне престонице културе, при чему је уметност града истовремено и уметност целог народа и несебичног предавања уметника тоталитету таквог бивања (Андрић 2022: 39). Стога би могло да се истакне колико већ из Кракова, и то посебно у артистичким погледима сликарских платана Станислава Виспјањског, Андрић гради неке од основа својих поетичких убеђења, односно свој стваралачки кредо.

Посебан Андрићев доживљај Кракова био је рефлектован кроз сагледавање религијских места, базилика и катедрала, при чему је, и оно што је метафизички најснажније, неретко приказивао кроз велелепност уметничких, скулптуралних, музичких и књижевних дела. То се увиђа и у Андрићевом писму са Вавела и Скалке, где је сакралност утисака пренео са изразитим пијететом уз тумачења величине песника Мицкјевича (1798–1855):

„Излазимо у цркву, која мирише прашином и поспремањем, два снуждена межнара одижу жељезну плочу, силазимо у Мицкјевичеву гробницу.

Ту лежи он, царски сам, са кандилом у облику круне више главе и неколико још неувехлих каранфила на плочи. Загасита бјелина, црвени цвијетови и уморно злато кандила, тон моћан и умирен, све је као један класичан стих” (Андрић 2022: 22–23).

Вавел из 1909, који је топоним за два
Андрићева писма из 1914.

(Извор: <https://ciekawostkihistoryczne.pl/2023/03/06/wawel-w-czasach-zaborow/>)

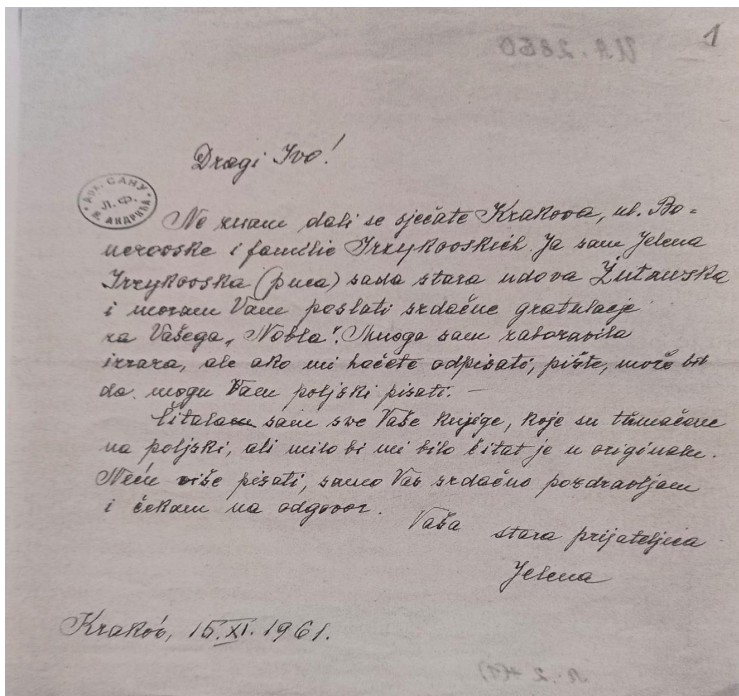
Инспирација и таленат да се све што је толико снажно духовно проткано и религијски изузетно дубоко упореди са величином једног стиха (Андрић 2022: 22–23), показује колико је за Андрића још од Кракова и Вавела, и посебно њима подстакнуто, на пиједестал постављена важност књижевности као начина на који се перципира и слика свет. О томе пак колико је ценио Мицкјевича и схватао га као једно од кључних имена пољске баштине, сведочи и чињеница да је Андрић и креативну енергију своје преводилачке радионице посветио овом аутору, и то превевши на српски Мицкјевичеву песму „Мајци Пољкињи” (Мицкјевич 1994: 31–35). Рукопис превода ове песме налази се у Андрићевој заоставштини у Задужбини Иве Андрића у Београду, а Андрић као

преводиолац Мицкјевича већ је привлачио пажњу и истраживача транслатолошких перспектива (Буњак 2018: 105–123), што све казује колико је јак и вишеслојан био доживљај пољске културе у Андрићевом животу и раду.

Пошто је о Пољској интуитивно сазнавао и од свог тече Ивана Матковича, пореклом Пољака, који је, практично, имао улогу поочима у Андрићевом детињству (Milićević, Đukić Perišić 2022: 511), а и Краков најнепосредније упознао током 1914. године, и поред бројних бурних историјских догађаја – од Видовдана 1914, када је прекинуо свој боравак у Кракову, до поновног доласка у Краков 1964. године, поводом обележавања шест векова Јагјелонског универзитета, Андрић је непрекидно мислио на Пољску. То се одражавало кроз разговоре у којима је помињао (не)видљиве утицаје пољских аутора на његова дела, од Младе Пољске, али и пре и после ње, примећивало се у Андрићевим старањима да се информише о начинима и условима изучавања пољског језика, књижевности и културе на Универзитету у Београду (Живановић 1988: 245, 246, 258), рефлектовало преко тумачења да ли је чудесна Јелена из Андрићеве приповетке „Јелена, жена које нема”, можда, баш Хелена Ижиковска (удата Жулавска) из Бонеровске улице у Кракову, као и недоумица зашто је управо њено писмо Андрић држао међу страницама необјављене драме *Конац комедије*, чија је јунакиња Пољакиња (Novak Вајсар 2015: 19), а запажало и у чињеницама да је током 1939. године Андрић из Берлина помагао заточеним краковским професорима (Milićević, Đukić Perišić 2022: 511), односно да је непосредно после Другог светског рата био међу домаћинима и гостима број-

них састанака са пољским књижевницима који су кроз културу, нарочито у другој половини 20. века, потврђивали нераскидиве блискости и везе (Живановић 1988: 253). Наведене околности показују колико су Андрићеве релације са Пољском биле целоживотно снажне и неупитне.

Писмо из Кракова, од Јелене Жулавске
(рођ. Ижиковске) за Иву Андрића, 1961.

(Извор: Архив Српске академије наука и уметности,
Андрићев лични фонд, бр. 2860;
Novak Вајсар 2015: 26)

После 1914, а пре 1964, Андрић је Пољску посе-
тио још два пута – у Варшави је марта 1948. године
био поводом отварања изложбе *Умешности народа*

Југославије XIX и XX века, а у Вроцлаву током августа 1948, када је одржан и Конгрес интелектуалаца у одбрану мира (Novak Вајсар 2015: 92). Тачно пола века после свог тромесечног боравка у Кракову, Андрић се пролећа 1964. године поново нашао у вољеном граду, сада као нобеловац, како би примио почасни докторат Јагјелонског универзитета, који је тада прослављао шестсто година постојања (Живановић 1988: 244). Посебан сусрет и разговор са Андрићем у Кракову био је заказан и са студентима 8. маја 1964. године, о чему сведочи и сачуван примерак позивнице.

Уз детаљне описе Андрићевог бивања на свечаностима и уприличеним сусретима пролећа 1964. године у Кракову, сачуван је текст на пољском, који је Андрић уз помоћ преводиоца и лектора припремио и увежбао за читање поводом прилика на овом путовању, топло се присећајући својих младалачких бивања у Кракову, према којима је осећао неку врсту духовног дуговања:

„W ciągu długiego życia, wiele widziałem, coś niecoś się nauczyłem i dużo zapomniałem, ale swoją młodzięcą próbę studiów na Uniwersytecie Jagiellońskim i swój krótki kontakt z polskim narodem i polską kulturą zachowałem jako przeżycie młodości, które w człowieku pozostawia trwałe ślad, i nosiłem je w sobie jako nieokreśloną ale stałą powinność w stosunku do tej kultury i tego narodu. I kochałem zawsze tę powinność, tak jak się kocha marzenia młodości, które się nie zrealizowały, ale które pozostają i żyją w nas nadal jak jakaś niewidzialna siła. Ja sam tylko, dobrze i w całej pełni czuję i wiem co i ile zawdzięczam temu kontaktowi z językiem i kulturą Polski” (Андрић према Живанчевић 1985: 34).

KOŁO NAUKOWE SLAWISTÓW UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO
 ZAPRASZA
 NA
 SPOTKANIE
 Z
 IWONEM ANDRICIEM
 jugosłowińskim laureatem nagrody Nobla
 doktorem honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego
 wychowankiem Almae Matris Cracoviensis

W PIĄTEK, 8 MAJA 1964 ROKU O GODZINIE 17.30 W NOWYM ŻACZKU
 AL. 3-GO MAJA 5

Позивница за разговор са Андрићем,
 у Кракову, 1964.

(Извор: Заоставштина Јелене
 Жулавске, породични архив
 Чеславе и Јацека Жулавских;
 Novak Vajcar 2015: 191)

Имајући све наведено у виду, може се поставити питање какав би кроз неколико речи за Андрића био идеалан опис Кракова. Иако би било неколико Андрићевих варијација за Краков – од

тога да је при крају марта 1964. године рекао: „Краков – то је моја мала студентска авантура. У свему. Па и у искуствима” (Андрић према Живановић 1988: 249), преко прилика у којима је изразито подвлачио духовну и интуитивну приврженост Пољској: „Ја сам Пољску више волео него познавао. Носио сам је у себи. [...] Све ме је у тој Пољској привлачило. Највише књижевност, уметност” (Андрић према Живановић 1988: 257–258), ипак се чини да је нарочито био инспирисан при једном сусрету 28. новембра 1961. године, када је у дијалогу са Вилимом Франчићем, који га је још 1922. године први преводио на пољски, поставши први Андрићев преводилац уопште (Andrić 1922: 3), кроз присећање навео Мицкјевичеве стихове – „Kraj lat dziecinnych! On zawsze zostanie | Święty i czysty jak pierwsze kochanie” (Mickiewicz 1888: 3), преобликујући их тако да доносе пишчев аутентичан доживљај Кракова:

„Kraków – on zawsze zostanie
święty i czysty, jak pierwsze kochanie...”
(Андрић према Живанчевић 1985: 15).

Краков као Андрићева *прва љубав* међу градовима и инспирацијама (Андрић према Живанчевић 1985: 15), град којим Андрић спаја пола века својих стваралачких идеја, обузима и неке од најличнијих Андрићевих белешки:

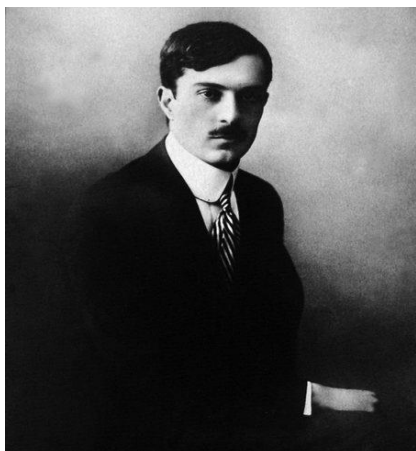
„Neko je rekao da je za svakog od nas najlepší onaj grad u kome smo imali dvadeset godina. Ne znam da li je to uvek tačno. U mom slučaju jeste. Sve je bilo tako neobično i tako davno, da taj Krakov moje mladosti i nije više za mene jedan određen, konkretan grad, nego više jedno stanje duha, jedan od velikih neostvarenih snova koje čovek nosi kroz život kao najstvarniju stvarnost. Sve ovo liči na početak bajke i nosi duh i ton dečijih pričanja. 'Pa onda dođoše u jedan veeliki graaad...’”
(Лични фонд Иве Андрића у Архиву Српске академије наука и уметности; Историјска збирка 14433/ИА 941; Андрић 2022: 212).

Град андрићевског доживљаја *бајковитости* (Андрић 2022: 212), који се чува као духовна, мисона, емоционална постојбина, тако постаје уточиште у свести за све оно за чиме се чезне, ка чему се неком жељом обновљене снаге тежи. Краков по томе, и кроз Андрићево дело, постаје један од најспецифичнијих градова српске књижевности и културе.

КАКО ВЕЉКО ПЕТРОВИЋ ОПИСУЈЕ КУЛТУРНУ ГЕОГРАФИЈУ ПОЉСКЕ?

Књижевник Вељко Петровић (1884–1967) кроз своје обимно, жанровски разноврсно дело прожимао је и утицаје пољских књижевника, као што су и његова дела била подстицајна за преводе на пољски језик (уп. Paździński 1968: 359–371). Петровић је већ у најранијем пероиду одрастања од свештеника Рајка слушао и учио о пољској књижевности (Петровић 1954: 113), а у Пољској се обрео 1931. године, поводом покретања интензивније сарадње између пољских и српских културних посленика коју је подстакао Јулије Бенешић (уп. Paździński 1968: 359–371). У питању је било активирање Пољско-југословенске лиге, њених програма, конгреса, споразума, саветовања, међу којима је први сусрет присталица одржан 29. априла 1931. године, и то у Варшави, а њему је присуствовао и у оквиру програма говорио и Вељко Петровић (уп. Paździński 1968: 359–371).

Колико је снажан утисак на Вељка Петровића оставила целина пољске културне географије, сведочи и путописни извештај „Пролећни излет у Пољску 1931”, објављен у *Политици* 1932. године (Петровић 1932). Овај запис обухвата утиске и запа-

Вељко Петровић, 1912.
 (Извор: САНУ–Ф 260, 260/1–3;
[https://www.sanu.ac.rs/clan/
 petrovic-veljko/](https://www.sanu.ac.rs/clan/petrovic-veljko/))

жања које је Вељко Петровић понео како са пута који до Пољске води, тако посебно и из градова попут Познања, Варшаве, Кракова, Гдиње, Гдањска (Петровић 1954: 113–131). Ако је за Вељка Петровића „видети Пољску” значило и остварити „[j]едан давнашњи сан” (Петровић 1954: 113), кроз

инспиративни путописни приказ који је оставио открива се каква је сазнања донело остварење свега што је сновиделно поводом Пољске било, које је доживљаје живота и света продубило, као и колико је проширило схватања позиције властите културе у контексту других европских, а нарочито словенских. Одговори на питања у вези са тим који је, према виђењима Вељка Петровића, *најличнији* пољски град, због чега је Варшава толико загонетна, а Краков романтичан, и какво је то море на северу, сачињавају слику продубљеног доживљаја културне географије Пољске коју у српској књижевности нуди Вељко Петровић.

*Који је за Вељка Петровића најличнији
пољски град?*

Имајући у виду да се пут Вељка Петровића ка Пољској одиграо у пролеће 1931. године, а да представља све оно што значи када се „после толиких година” обистињују „снов[и] из младости” (Петровић 1954: 113), не изненађује лиричност тона и надахнутост сваке реченице којом се описује овај Петровићев подухват. На тај начин се слика траг бројних утисака који постају дубоко интимни по блискости коју једна земља, а посебно и неки град, како на Петровића прво делује Познањ, са путником може да оствари. Ту позицију у скоро пасторалној раскоши природе, а истовремено и далекосежном одјеку историјских важности, сјају значаја тековина индустријализације и трговине, и дирљивости сусрета при којима није било неопходно посредство преводилаца, Петровић описује посебно блиском и разумљивом у Познању:

„У савршено јасном, промуклом пролећном јутру, сам својим спољним изгледом и звуком (сваки град има свој глас којим говорећи одаје себе), Познањ се приказује, да кажемо, као много личан град, индивидуалан, несличан просечним европским градовима” (Петровић 1954: 116–117).

Истовремено га обележавајући и као „много личан град” и као „најпољскиј[и] град” (Петровић 1954: 117, 119), Петровић већ оваквим одабирима указује на парадоксе, оксимороне и контрасте који карактеришу његово виђење Познања. За Петровића је Познањ град који подједнако маркирају и „неко свесно спокојство, уздржљиви понос, дискретна вредноћа,

скромност моћнога и стидљивост трезвенога” (Петровић 1954: 118). Управо на граници описа тога како у Познању превладава оно што је „запослено и озбиљно, а чисто, неузрујано и ведро” (Петровић 1954: 117), уз богатство природних лепота, Петровић посебно издваја и историјске знаменитости. Тако се у Петровићевом путописном извештају нарочито наглашавају и простори Општинског дома, при чему се Петровић снажно диви Царској палати, чија је градња завршена 1910. године, а која је у време посете Вељка Петровића била и упориште неких музејских и универзитетских огранака (Петровић 1954: 118, 119).

Царска палата у Познању, 1910.

(Извор: <http://info-poland.icm.edu.pl/exhib/poznan/zamek.html>)

На те начине Петровићев Познањ, у разнолико-сти супротности које собом обухвата, представља први међу градовима Пољске којем је посвећена знатна пажња у Петровићевом путописном извештају и који отвара типологију сусрета српске књижевности и са другим просторима пољске културе.

*Зашто је за Вељка Петровића Варшава
толико зајонетна?*

Док је Познањ Вељка Петровића као својеврсно упориште виђења Пољске дат кроз поглавље које обухвата и изражену свест о историјској, индустријској, еколошкој сфери земље, уз јасно сликан однос српског и пољског, пре свега у блискостима, Варшава је приказана управо контрастно у односу на Познањ: „Није чудо што је Познањ име мушкога рода а Варшава женског” (Петровић 1954: 119).

Да би се приближио извесним дефиницијама Варшаве, а пренео и своје емоционално устројство, Петровић користи екстатичне исказе одушевљења поводом одређених културолошких споменика:

„А дворац Виланов (заправо Вилануф), усред столетних храстова и платана, на које се ослањао још Јан Собјески! Па Лазјенки, раскошно, мазно, рококо-гнездо несрећнога Станислава Августа, сладострасног а високо образованог последњег краља, заслепљеног заљубљеника трезвене и тврде царице Катарине” (Петровић 1954: 121).

Представљајући Варшаву истовремено и као антиподну, али и комплементарну Познању, Вељко Петровић је оцртава првенствено оксиморонима, подвлачећи да у њој има „склада у буци, реда у нереду, грације у борби” (Петровић 1954: 119). Управо због тих никад довољно прецизираних поимања, Петровић као да Варшаву непрекидно поставља на границу сазнатљивог:

„То је варош кокетна, бучна, раскошна, ћудљива на изглед, недокуљива: и отишао сам из ње а да никако нисам могао да схватим њен облик ни устројство

квартова, главних артерија и блокова” (Петровић 1954: 119).

Иако је именована у заједничком духу „ов[ом] наш[ом] словенск[ом] метропол[ом]” (Петровић 1954: 119), кроз општију слику онога што Варшава за Вељка Петровића значи, за разлику од Познања или Кракова, просећа се да Петровићу Варшава увек помало и измиче. Тим смеровима проматрано и у овом путописном извештају, а у контексту књижевности Вељка Петровића, Варшава унеколико ипак остаје најзагонетнији пољски град.

Е. Михровски, *Лазјенки*, 1924.

(Извор: <https://www.mutualart.com/Artwork/Lazienki/6F5DECFE7451677D5DE79101642F20A2>)

Романтични Краков Вељка Петровића

По дужини, сложености и слојевитости описа који се налази и код Вељка Петровића делује да је Краков заиста један од најомиљенијих пољских градова у српској књижевности. Импресиониран лепотом и сложеношћу „овог чаробног града” (Петровић 1954: 125), Петровић га осликава у различитим тренуцима дана и ноћи. Управо се кроз Краков Вељку Петровићу „привиђа нека романтична, Шјенкјевичева Пољска”:

„По мирним и празним улицама се разлила месечина а у њој тону и стрше сенке од зупчастих бедема и витешких стражарница. Успут тек загреје румена и топла светлост гостионичарских врата и застртих грађанских станова. Однекуда клавир, а из висине мека виолина уплетена у обли млаз трубе, рога, чега ли. Сви застајемо, кажу нам: то је 'хејнал', побожно свирање са куле старе катедрале. Већ вековима, као свети аманет, врше то Краковљаци, сваки сат, без изузетка” (Петровић 1954: 121).

Краков као град уметности, музике и свечаности „хејнала” за Вељка Петровића представља особеност која се не заборавља. У том контексту, Краков се доживљава као место у коме чак „и мировање и тишина могу бити својствени” (Петровић 1954: 121). Дакле, Краков је према Петровићу град потпуности, где сваки детаљ одјекује целином свега што тај град значи.

Управо је истакнуте делове Кракова Петровић поредио и са другим знаменитостима Европе. Тако је „[о]нај трг, 'Ринек', између катедрале и Сукјенице (палате сукнарскога еснафа)”, Петровић сагледавао у паралели „с пјацом Св. Марка”, а Вавел му је ли-

чио „на пољски Акропол” (Петровић 1954: 122). Док је увиђао да је Краковљанима „[с]аборна, столна црква, где су се пољски краљеви миропомазивали, крунисали и сахрањивали, њихова светиња” значила „као нама наша ’седмовратна Жича””, Петровић је поглед с Висле упоређивао са оним са Калемегдана, а сликара Матејка именовао „пољск[им] Рубенс[ом]” (Петровић 1954: 122, 123, 124, 125). Очито је и, према овим поређењима, да је Петровић у Кракову проналазио трагове многих других култура, као и приказе тоталитета свега што у европском простору значи.

Споменик Копернику у дворишту
Јагјелонске библиотеке у Кракову
(Извор: <https://archiwalneopowiesci.ank.gov.pl/wystawa/mikolaj-kopernik-watki-krakowskie/pomnik-mikolaja-kopernika-na-dziedzincu-biblioteki-jagiellońskiej-w-krakowie/>)

Таква врста повезнице међу многим народима и баштинама за Петровића је била управо и Јагјелонска библиотека:

„Није мање краљевска од Вавела ни Стара Библиотека из XV века коју су основали краљеви Јагјелонци. Има више од пола милиона бројева. Било је доба када су младићи из свих околних држава амо долазили да преврћу фолијанте и слушају чувене професоре. И наших је било из Славоније, Хрватске и Словеније. Њено двориште је узор нарочите пољске ренесансе с готским реминисценцијама. На средини је споменик најславнијег ђака: Коперника” (Петровић 1954: 125).

Слика Јагјелонске библиотеке у којој је толико тога и сабирају се истраживачи различитих култура (Петровић 1954: 125), где расте суживот научног и уметничког, умногоме је један од кључних сумарних приказа како за Вељка Петровића, тако и за друге српске писце, једног од најистакнутијих градова Пољске у српској књижевности – Кракова.

Какво је море Пољске? Петровићеве разгледнице Гдиње и Гдањска

Долазећи до морских обала Пољске, до „велике лучке вароши и великога морског купатила (у Гдињи) на пустим, североморским, пешчаним ’дунанама” (Петровић 1954: 127), Петровић се присећа митологије словенских народа. Мислећи на *и.а.м.и.и.век* и „прадомају наших безазлених, чупавих богова, Перуна, Свентовида и Весне” (Петровић 1954: 127, 126), Петровић умногоме осликава важност осећаја словенских припадности, посебно у рефлексцијама садашњег тренутка кроз живост различитих митских посредништава.

Пред собом имајући Гдињу и Гдањск (Данциг), Петровић подвлачи колика је важност лучких

Лука у Гдињи, 1935.
 (Извор: <https://www.obserwatorfinansowy.pl/in-english/the-construction-of-the-port-of-gdynia-was-a-confirmation-of-polands-wedding-to-the-baltic-sea/>)

градова као центра трговине, индустрије, туризма, и то поредећи северну обалу Европе са јадранском: „А кад смо се успели на брдо, и обујмили очима под собом ту прастару, повраћену словенску обалу нисмо могли а да се не сетимо њене јадранске сестре [...]. Овде море није модро већ сребрнато, и као да се то сребро стално

испарава, кадифаста, беличаста маглица вазда засењује далеки видик [...]” (Петровић 1954: 128).

Другачијег обзорја крајолика и културе, а суштинских повезаности, морски пејзаж Пољске Вељка Петровића непрекидно подстиче на размишљања о типологијама европских метропола, њиховим сродностима и разликама. Уз то путника нарочито мотивише да оно што је тренутно проматра у историјском, свакодневно у узвишеном, градско у уметничком, морско у копненом и обрнуто. Пољска Вељка Петровића на тај начин представља непобитну рефлексiju јединства у сублимацији многих различитости.

Да ли је Вељко Петровић заиста могао да осети колико „опасно је по снове из младости када се

испуњавају после толиких година” (Петровић 1954: 113), можда може само да се нагађа, али је сигурно да је мапирање пољских градова и њихове културне географије у путописном извештају „Пролећни излет у Пољску 1931” Вељка Петровића – од Познања, преко Варшаве и Кракова, до Гдиње и Гдањска, у српску књижевност и уметност донело једно од најпотпунијих оживљавања картографије пољског природног, историјског и културног блага. Назначено је у животу овог књижевника такође оставило неизбрисив траг, утицало на рецепцију пољских аутора у Петровићевом опусу, као и Петровићевих дела у Пољској (уп. Raǰdziński 1968: 359–371). На тај начин је, захваљујући и Вељку Петровићу, креирана још једна нераскидива културолошка спона између пољске и српске литерарне баштине и створена уникатна слика Пољске у српској књижевности.

СРЕДЊОЕВРОПСКА ПОЉСКА – ОД МИЛОША ЦРЊАНСКОГ ДО СТАНИСЛАВА ВИНАВЕРА

Оно што посебно маркира виђења Пољске кроз пројекције у српској књижевности умногоме је и конструкт Средње Европе, који се посебно јасно уочавао у начинима на које се тумачила Галиција, као ареал у коме се прожимају културе, језици и религије (Рајчић 1989: 332). Такву дефиницију Галиције као извесног упоришта пресека диференцираних баштина Средње Европе у свом путописном извештају „Пролећни излет у Пољску 1931” понудио је управо Вељко Петровић:

„То је Галиција, и ту је још остало нешто од оног ваздуха, Линца, Граца и Салцбурга: од оне аустријске, ослађене и фамилијарне скучености. Какве везе има овај обли, зајемчени, буржоаски живот, с оним херојским, храпавим зидинама и с краљевским Вавелом где се изукрштало све? И трагови Византа и готика и романски стил и барок и последњи Лујеви, само не и бечки Франц I који још живи у удобним фотељама и канапеима пространих станова такозване ’Митлеурапе’” (Петровић 1954: 121–122).

Слика Галиције у српској књижевности мапирана је током Првог светског рата, и то посебно сведочењима Милоша Црњанског (1893–1977), који је управо ратујући у њој почео да води записе који

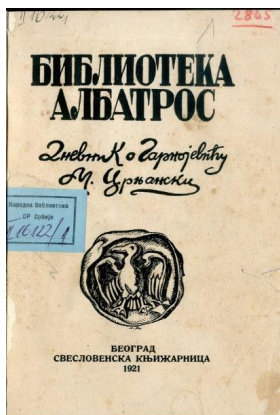
Милош Црњански из времена
Првог светског рата
(Извор: [https://velikirat.nb.rs/
crnjanski](https://velikirat.nb.rs/crnjanski))

су постали основа *Дневника о Чарнојевићу*, објављеног 1921. године (Црњански 1921).

Већ почетак другог пасуса романа *Дневник о Чарнојевићу* приказује начине на које војник доживљава природу Пољске у времену рата: „Оне крваве, црвене, топле

шуме, непрегледне пољске шуме, како ме уморише. Војник сам; о, нико не зна, шта то значи” (Црњански 1921: 3). За разлику од такве слике отвореног простора у коме је војник, чак и када је у ширинама природе, суштински незаштићен, Краков се у *Дневнику о Чарнојевићу* доживљава као својеврсни спас: „Далеко иза брда плаве се Карпати. Каже да ће ме однети тамо и да ће ме излечити. Али мени је лепо овде. Краков је леп. Стар је и магловит. [...] Над Краковом је било тада благо небо; или се то мени само чинило, јер сам опет био млад и жив” (Црњански 1921: 54, 55).

Милош Црњански, *Дневник о Чарнојевићу*,
 Београд: Свесловенска књижарница
 М. Ј. Стефановића и друга, 1921.
 (Извор: <https://velikirat.nb.rs/items/show/1265>)

Овакви описи утисака које на војника оставља Краков (уп. Црњански 1921: 54, 55) умногоме подразумевају и одређену врсту суматраистичких пројекција које рефлектују повезаности простора и бивања у остварењима смисла свепротежности добра и утехе. О важности приказа Галиције сведоче и путописне белешке о Пољској Станислава Кракова, које, поред многих историјских личности и тема, дотичући се и краковске прошлости, Вавела, као и севера Пољске, на истакнуто место постављају управо и сцену која сеже „[к]роз галицијска поља” (Краков 2017: 303–305). Галиција стога у српској култури контекстуализује и слику сећања на тешка времена бројних народа, али и на непобитну веру у бољу будућност, при чему неумитно јача запажање да се „о Пољској [...] вазда мислило и причало међу Србима с љубављу и са топлином саучесног сабрата који исто тако пати” (Петровић 1954: 113).

Та близина братства, разумевања и међусобног поосећања посебно је подвучена и чињеницом да су многи Пољаци из Галиције говорили „по нашки” (Петровић 1954: 117), што Вељко Петровић и објашњава у свом путописном извештају „Пролећни излет у Пољску 1931”, приказом конкретнијих историјских околности које су томе допринеле:

„Неколико старије госпoде рођени су и учили у Галицији, у Кракову или у Лавову, али су читав свој век провели код нас, ту се и женили и децу одгајали. То су већином судије на високим положајима. Али око нас врви махом млађи свет: једно рођено у Травнику, учило на Широком Бријегу, друго у Сарајеву клизало с нашом децом низ Логавину а матурирало у Бањој Луци, и све тако. Једна госпођица је имала осам година 1919 године када су напустили Мостар, али она говори још увек без погрешке јер у кући још ’увијек мијешају’. И сви се они распитују ’за стари крај’, иако сваке године силази један део њих, ’бар сваке друге похађамо своју другу домовину [...]” (Петровић 1954: 117–118).

Ипак, ма колико пољски простори Средње Европе деловали као својеврсна интеркултурална упоришта, захваћени страшним трагедијама Другог светског рата, утицали су на то да се и кроз српску књижевност пренесу страхотне слике немачких логора из окупиране Пољске. Тако Станислав Винавер (1891–1955), чији су родитељи Ружа и Аврам Винавер из Пољске крајем 19. века емигрирали у Шабац, и нарочито деловали на рецепцију пољске културе у Србији (Буњак 2021: 191–212), у књизи *Евројска ноћ*, која је садржала *Стихове из заробљеништва (1941–1945)*, објављује и песму са насловом „У Пољској” (Винавер 1952).

Кроз песму „У Пољској” Станислава Винавера умногоме преовладава атмосфера ратних згаришта, при чему се посебно потресно издваја крај песме, и то у перспективи сликања земље из визуре деце: „Они знају да је њихова земља | Логор свих логора” (Винавер 2015: 340).

Станислав Винавер

(Извор: *Поезија и модерностичка мисао Станислава Винавера*, зборник радова, уредник Предраг Петровић, Београд: Институт за књижевност и уметност; Шабац: Библиотека шабачка, 2015, 5)

Ипак, кроз приказе храбрости и стоицизма у држању најмлађих, Винавер наглашава одважност пољског народа и свест о неумитној доброту као упоришту на коме се гради свет.

Оваквим начинима сагледавања још једном се маркира колико српска књижевност различитих деценија 20. века памти тежину страдања представљену и у оквирима Средње Европе, а посебно на тлу Пољске, као и на властитој територији. При томе поља мултикултуралности каква је и Галиција, и ареал Средње Европе уопште, умногоме остају у српској књижевности проматрана и кроз призму богатих сусрета традиција и залога дубинских прожимања на пољу науке и уметности.

Илустрација Петра Лубарде која прати
Винаверову песму „У Пољској”
(Извор: Станислав Винавер, *Евројска ноћ: сабране њесме,*
Дела Станислава Винавера, књ. 10, приредио
Гојко Тешић, Београд: Службени гласник,
Завод за уџбенике, 2015, 341)

ПОЉСКА ИЗВАН ПОЉСКЕ – У СПИСАЛАЧКОЈ ВИЗУРИ ИСИДОРЕ СЕКУЛИЋ

Исидора Секулић (1877–1958) своје релације за пољском књижевном и културном традицијом умногоне успоставља и у контексту континуиране потребе позиционирања српске баштине у оквирима дијалога са делима настајалим на другим језичким просторима. Првобитно су њене најближе повезаности са људима пољског порекла биле пре свега личне – 1913. године, када је путовала по скандинавским земљама, Исидора Секулић је у Норвешкој упознала Емила Стремницког, лекара пореклом из Варшаве, за кога се удала, али који је, како је то јављено у *Полицији* 1. јануара 1914. године, изненада преминуо током пута између Кристијаније и Берлина (Пековић 2021: 98). Прво издање *Писама из Норвешке* из 1914. године носи потпис Исидоре Секулић Стремнице (Секулић Стремница 1914).

Исидора Секулић је пажњу пољске јавности привукла већ током 20-их година 20. века, о чему сведочи и чланак са насловом „Пољакиње о нашим женама”, објављен 1928. године у часопису *Женски њокрећ* Друштва за просвећивање жене и заштиту њених права (М. В. К. 1929: 2). У том чланку се говори о часопису намењеном савременој жени који

излази у Пољској, а чији је један од бројева био посвећен и женама у Југославији, те се и овдашња публика информише и о томе да је у сегменту усмереном ка представљању књижевности нарочит простор запосео и приказ рада Исидоре Секулић, о чијој се типологији деловања даје обавештење и у *Женском покрету*:

„[...] *Исидора Секулићева*, жена филозоф, врло образована, позна комад свијета на западу, јер је 19 година боравила у Италији, Енглеској, Француској и Немачкој. Одликује се способношћу аутоанализе. Има метафизичку тежњу за стварима наприродним, строгост и хладноћу којом се разликује од осталих славенских списатељица” (М. В. К. 1929: 2).

Исидора Секулић, 1911.
или 1912.

(Извор: САНУ–Ф 400, 400/1–2,
[https://www.sanu.ac.rs/clan/
sekunic-isidora/](https://www.sanu.ac.rs/clan/sekunic-isidora/))

Поменута уз Зофку Кведер, Милицу Јанковић, Даницу Марковић и Десанку Максимовић, Исидора Секулић је издвојена свестраношћу свога знања, дубином промишљања о свету књижевног дела, као и широким интелектуалним приступом култури (М. В. К. 1929: 2). То су заправо и визуре скицирања начина на које је рецепција дела Исидоре Секулић била развијана и

у пољским културним круговима у периоду између два светска рата. О изузетно богатом наставку проучавања опуса Исидоре Секулић у Пољској крајем 20. и почетком 21. века сведоче и истраживања попут *Pozegnanie z Jugosławią* (Wierzbicki 1992), *Podróże w czasie i przestrzeni* (Koch 2000), *...kiedy dojrzejemy jako kultura...: twórczość pisarek serbskich na początku XX wieku* (Koch 2007) и др.

<p>Пољакње о нашим женама</p> <p>У Паризу владала већ трећу годину жаксно социјална атмосфера средња „Добрих времена“ (Сарасина Жена), која врлати сав социјални и културни рад Пољакња, а и живот и рад жена осталих народа. Након што су један број те релативне постојаности феминистичкој жени, други бугарској, трећи је посвећен раду југословенске жене. Приказан је у главном циљану рад жена ома ога излазице друштва у Београду, Загребу и Лубљани. По том изражају доноси се друштвени рад наших жена на ви пет група: 1.) заштита мајке и детета, 2.) професионална друштва 3.) образовање, 4.) социјална култура и хуманитарни, 5.) политичко-социјални и верски.</p> <p>Посебно мјесто заузимају феминистичка друштва, која носе име Жена Пољакте, које има у свом главном мјестима краљевине СХС, а која су сав удружења у Авансугу Женова Пољакте. О свом тим друштвима изравају се Пољакње израо пошљиво и спомени лијене резултате њихова рада. Говори се и о томе да су у нашим организацијама судјеловале и неке Пољакње тако попут: Гиткерска, Социјално-Медицинска, које су својим радом помагале организацији Коло Српске Секстари у Београду.</p> <p>Особито помина чланак посвећен је</p>	<p>литература југословенских жена а писана са М. З. Златковић Златковић. „Југословенска жена вије још млада времена“, млада ауторича тога времена, да својом својом социјалној артистичкој визири у својој још млади доноси животна. Она у својим личним чланцима одобраје теме социјалне, прта пронаош своје доживљаје и привлачују рад своје партије. Партије је читала Зофија Кидлер, личност пуна темперамента и суспростости. Телом се бори за властито и туђе ослобођење. Нави живот и смрт јесте трагичкија пробуђење, интелектуално, таксоноване жене власта Југа. Сама списатељица вела у својој добу „Путовање живота“, „Видети како је млада олуја на севере с Југа до врха мауљене патљом, а срца одира као да се гором идише Јефира живота“. Уза све то вије тој литерарним туђи ви радост живота, на то она и вије војер и претворе се заједно с болном у њиховим риченима: „Нинта што је дијено вије на мене септица. Животи, а нинта не доживљујемо, јер смо свијене туђи и дијени, на не унијено проинаквалта. Нинта нест не урубује, нинта не несли, а највише на свијету јест ужитост виати се својој радолата у томе је њиховија срећа.“ „Заради, енергична, пуна живота, радолов је Кидлерова била дана“. У Југославији вије било друштва, коју она своје приваљала, нити голголта у којој вије судјеловала. Треба да се само умом у русе један број часисна „Женска Савјест“, на</p>	<p>да се чијим утери и мучносној плакати свестрајности њихова рада. Уводима, филозофским, политичким питања, икандисага, социјалне литературе, уметности. У тој нола на којима се Зофија Кидлер саобраво креће, повлачу у три једној крајиса, словенске и немачке. Нени литерарни проинаош су драмични, јер су мисловно одређени пуна дубоких мисли. Зофија Кидлер не бори се само за политичка права жене, што и за право израва и среће.</p> <p>Својим опречан талент јест др. Идишора Секулићева, жена филозофа, израо образована, вољна комад свијета на знању, јер је 19 година бора вола у Италији, Енглеској, Француској и Немачкој. Одлакује се својој собицири аутобиографије. Нени филозофичку темату на стварима историјским, строгост и класичној метод се разликује од осталих савремених списатељица. Само вола да одређа својим ви симулату за собирне криве, заштите светом и да темпа живит чланка сресноста, који мора бити одвајан борби, што за чекуљана и ако паровима југ, југе тој вјетропа задубљана и дијени, а лу да размијени и проиначима. Тинична свестна дана је Секулићева њиха ствари: Санутијана, или аутографична развијана, Писма на Норвешке, свом сресном приредо, куче итунцире и помета, Јакис Богородичине Црне, које је критички израо пошљиво. У часиснама и дисципнама нина безброј њених чла-</p>	<p>нака из парурти чисте филозофије, литерарне критике страних литертура и т. д. Ујак је у не бојат и муњавана јези и широка регитивна фила.</p> <p>Највише је читана Милица Јакович, учесница циљана на И женској гаванима у Београду. Јаковича успијећ које критике и публике пошљиво је њена привојност: „Пре среће“, која се темела на највише доинајама, на борби нидана са муњавима својданага живота. Стој је те привојности једноставна, доинаја истрајана, а јаснога језику и неспорности и искривности. „Не знамо оно што научни него што оспети“, говори Јаковичева, јунакиња привојности, алкоје о себи, и тиме преслоба читача. Наје тако жарка као Зофија Кидлерова, ни тако дубока као Гиткерова Секулићева. И так је јунака стварица у својој привојностима мала, истисна тим сресној деиноје. Уја се ауториче треби спомени привојности Јакович Милице, која је пошљато са својом вољом једина писмама „Презан“ Милице је свестрајна доинаја Милице. Свршила је филозофички факултет у Београду, а ома тога студира је ексетно у француску литературу у Паризу. И ако је тим на прву своје литерарне карriere, њихова њихова омама икандисакошћу у културом.</p> <p style="text-align: right;">М. В. К. Загреб, (Наславна ст.)</p>
---	--	---	---

М. В. К., „Пољакње о нашим женама“, *Женски њокреит: орган Друштва за просвећивање жене и заштитицу*, бр. 9, год. X, 1. мај 1929, 2.

(Извор: https://digitalna.nb.rs/view/URN:NB:RS:SD_7220578B8A0C6650CF7E01E1359E86A7-1929-05-B009)

Пољским темама, као и ранијим сферама свога стваралаштва кроз нова издања, Исидора Секулић се вратила у познијем добу свога живота, 50-их година 20. века. У тону есеја Исидоре Секулић из 1951. године, који насловом већ прокламује да *Културни догодири срећа су људи*, а подвлачи и њено управо кроз културу *човек човеку дарује ипне руке*

(Секулић 2003: 86–104), уследило је и ауторкино сагледавање Пољске.

Текст Исидоре Секулић лирског назива „О Пољској мислити души је драго: у сусрет пољском октобру” објављен је 20. септембра 1957. године у *Књижевним новинама* (Sekulić 1957: 1). Иако делује да ће, за разлику од пролећа 1914. у Андрићевим виђењима Пољске или пролећа 1931. у путописном извештају Вељка Петровића, код Исидоре Секулић бити у фокусу јесен, тј. октобар 1956, ипак је текст знатно другачијег тона, у представљању пре свега промена у пољској историји, а посебно у сликању оне Пољске која је изван Пољске, тј. питања пољске емиграције (уп. Sekulić 1957: 1; Кох 2000: 201–210). Каково је место пољског народа, *најкултурнијег међу Словенима у култури света* (Sekulić 1957: 1; уп. Кох 2000: 201–210), али и у списалачкој визури Исидоре Секулић, показује управо овај чланак.

Сликајући трагичности пољске историје и тешкоће народа од 10. века, преко тензија у 18. веку, до устанка у 19. столећу, Исидора Секулић кроз феномене *вогеле Пољске* и *пољске емиграције* непрекидно у фокусе поставља односе пољског и других народа, при чему истиче да управо Пољаци „[z]naju da je stvarna samo borba i istrajnost, da je patriotizam život, kultura, lepota” (Sekulić 1957: 1). Оваква дефиниција родољубивих осећања која се очитују међу Пољацима умногоме представља истанчано поверење Исидоре Секулић у значења културних исходишта као трајних веза и нераскидивих мостова које народи, без обзира на тешкоће трајања, треба да се труде да успостављају и одржавају.

Фотографија Варшаве објављена у оквиру
чланка Исидоре Секулић 1957.

(Извор: Isidora Sekulić, „O Poljskoj misliti duši je drago:
u susret poljskom oktobru”, *Književne novine*,
god. VIII, n. s., br. 51, 20. septembar 1957, 1.)

Посебни према својој улози у тексту Исидоре Секулић истичу се они научници и уметници родом из Пољске, који су усавршавањима и радом и у просторима других култура досезали висока постигнућа својих остварења. Као споне пољске и светских баштина Исидора Секулић издваја и Коперника, Шопена, Марију Кири, Џозефа Конрада, Мицкјевича и друге, закључујући и, према свима који су живели ван Пољске, да је: „[...] davala [...] ta mala zemlja od vatre, srca i uma, davala na sve strane a nije primala, sem priznanja za borbenost, niotkuda ništa” (Sekulić 1957: 1). Уз таква виђења, а истицања и примера типологије Пољака као лика у роману француске књижевности, Исидора Секулић Пољску и у Пољској, али и њену слику у другим литературама, представља кроз портрет земље у којој је управо култура доминантна:

„Poljaci dolaze među najkulturnije Slovene. I tu su borbeno istrajni i neumorni i nesalomljivi. Kultura, to je ideja i ideal, samo u nastajanju, uvek koštac sa problemima. A ko razume i oseća probleme? Samo darovit i moćan čovek, i takav narod” (Sekulić 1957: 1).

Оваквим опредељењем Исидора Секулић артикулише континуирану потребу токова српске књижевности да обавештава о пољској култури, а посебно да тумачи пољске писце. Пољска изван Пољске, у рефлексима кроз списалачка пера српских књижевника 20. века, умногоме конституише читав спектар начина на које једна баштина гради одјеке у другој, као и пројекцију свестраности својих књижевно-историјских могућности рецепције у културном ареалу другог језичког система.

СРПСКЕ ЛИТЕРАТЕ 20. ВЕКА КАО РЕЦИПИЈЕНТИ ПОЉСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

Питање да ли има слике Пољске без виђења пољске књижевности у српској култури отвара широк спектар тумачења преводачких и рецепцијских веза које су током 20. века успостављане. Шта српској књижевности казује пољска литература? Који су аутори пољске књижевности постајали драгоцени поетички саговорници српским литератама? По чему су пољски језик и књижевност толико важни за сабеседништво српској култури 20. века? Разматрања оваквих поставки сугеришу и то колико су српски књижевници дубоко просећали близину пољске културе и непрекидну прожетост пољског и српског ареала науке и уметности.

У разноликости потенцијала проматрања пољско-српских паралела издвајају се и оне које неоспорно потврђују виђење пољске литературе као нераскидиво повезане са доживљајем пољске историје, те се јавља подједнака потреба да се казује „о пољској несрећној судбини и о дивној пољској књижевности” (Петровић 1954: 113). Место које нарочито спаја пољску историју и књижевност јесте Краков, и то нарочито Вавел, у чијим криптама уз истакнуте историјске личности почивају и врхунски пољски књижевници, међу којима су и Мицкјевич (1798–1855) и Словацки (1809–1849).

Пренос посмртних остатака песника
Јулијуша Словацког, Вавел, 27. јун 1927.
(Извор: Историјски музеј града Кракова,
<https://www.tygodnikpowszechny.pl/droga-na-wawel-148512>)

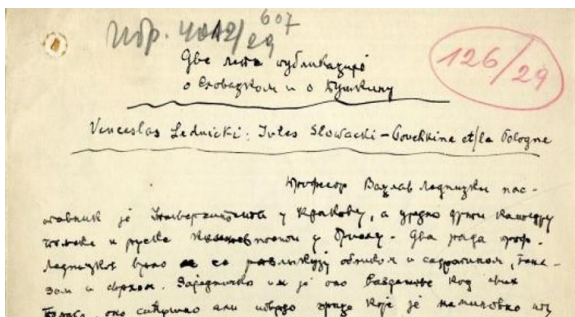
Попут Андрића, који је током каријере високо ценио Мицкјевича, преводио га, а 1914. године као студент обишао песников гроб (Андрић 2022: 22–23), Вељко Петровић, бивајући делом званичне делегације која је путовала у Пољску, чин поклоњења књижевним величинама Пољске истакао је као једну од најизразитијих привилегија која је могла да се догоди:

„Затим сиђосмо у гробнице и у једној, одељеној, поклонисмо се праху двојице великих песника, највишим духовима словенске романтике: Мицкјевичу и Словацком. Писац ових редака имао је ту част (сигурно највећу у свом животу) да положи венац на њихове саркофаге, у име излетника. Заиста је овде, поред крунисаних пољских краљева, место и њима

двојици, некрунисаним краљевима, чији пламени стег није знао за поразе, који су, напослетку, својим худим перима, ујединили отаџбину; разједињену, унутра, међу закрвљене сталеже и, споља, међу три ћесаровине, што нису могли да спрече они крунисани, ни својим мачевима ни дипломатском вештином” (Петровић 1954: 123).

Управо су посебну пажњу српских писаца привлачила и ова два песника пољског романтизма – Мицкјевич и Словацки, који су на различите начине подстицали књижевна интересовања Иве Андрића, Вељка Петровића, Станислава Винавера, Исидоре Секулић. Исидора Секулић је 1933. године у *Српском књижевном гласнику* објавила текст „Поводом двеју публикација, о Словацком и о Пушкину”, при чему фокус првог сегмента тог приказа представља рад Ледницког посвећен песнику Словацком (Секулић 1933: 608).

Прва страница рукописа Исидоре Секулић текста који је објављен под коначним насловом „Поводом двеју публикација, о Словацком и о Пушкину”, *Српски књижевни гласник*, н. с., књ. XXXIX, бр. 8, 16. август 1933, 608–612.

(Извор: Рукописи Исидоре Секулић, Архива Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић” у Београду, <http://arhiva.unilib.rs/cirilica/dokument/240/dve-lepe-publikacije-o-slovackom-i-o-puskinu>)

Представљајући ново истраживање о Словацком из пера Ледницког, Исидора Секулић брижљиво запажа колико је оно информативно, али подједнако додаје и своје импресије о овом ствараоцу, за кога казује да је онај који припада принципима креативних идеја „творачке еволуције света”, које нуде „визију о облаку-човеку” (Секулић 1933: 609). Уз коментаре прегледа који је Ледницки понудио, Исидора Секулић тумачи Словацког као песника и драмског писца, и то пре свега подвлачећи значај „хегемониј[е] романтике у царству књижевне уметности” (Секулић 1933: 609). Колико је та врста неизрецивог спектра књижевности била изразита у доживљају који Исидора Секулић посредује о Словацком посебно илуструје и финале тог натписа:

„Са делом *Краљ-Дух* Словацки прелази многе хоризонте. Његова мисао и машта обухватају васелену, спиритуализују свет, дохватају се на највишем плану питања индивидуе; долази се до проблема смрти, и смрт се своди просто на један од закона у еволутивном дизању облика. Спекулација Словацког-мислиоца, сливена са романтиком гениалног песника, вуче читаоца у хоризонте где се отаџбина слива са васеленом” (Секулић 1933: 612).

Оваква врста занесености пољским аутором и начини сагледавања целине метафизичког доживљаја из перспективе песника умногоме показују како су и Исидора Секулић, али и српска књижевност у уметничким остварењима пољске литературе континуирано проналазиле битну нит својих поетичких саговорништава.

Колико је Словацки, и то баш стиховима из поеме *Краљ-Дух*, о којој је и Исидора Секулић тако надахнуто писала 1933. године (Секулић 1933: 612),

још раније био важан за Станислава Винавера, сведочи и чињеница да је већ од Винаверове ране књиге *Мисли* из 1913. године Словацки био својеврсни сабеседник лирског гласа овог ствараоца. Винавер као мото књиге *Мисли* наводи следеће стихове Словацког: „A gwiazdy na kształt muzycznych znamion | Chwyta i w głosach tu ziemskich wyraża” (Винавер 1913).

Станислав Винавер, *Мисли*,
Београд: Пијемонт, 1913.

И овим начинима Станислав Винавер (ин)директно наставља упознавање српске културе са пољском уметничком сценом, што је умногome чинила и његова мајка Ружа Винавер (уп. Буњак 2021: 191–212). Иако је и пре *Мисли* Винавер 1905. године начинио превод првог остварења Мицкјевича *Књиге народа пољског и ходочашћа пољског* (*Księgi narodu polskiego i pielgrzymstwa polskiego*, 1832), посебно Винаверово интересовање окупира један од пољских нобеловаца – Сјенкјевич, и то кроз два есеја – „Хенрик Сјенкјевич” из 1924. и „Смрт северног мађионичара” из 1925. године (уп. Буњак 1999). Таквим Винаверовим занимањима се пак контекстуализује и читава генеалогичка текстова

српских књижевника посвећених пољским нобеловцима, од Сјенкјевича и Рејмонта до преиспитивања статуса Сингера, а затим и до тумачења остварења Милоша, Шимборске, а у 21. веку и Токарчукове, што све показује степен неисцрпности тема које се успостављају кроз деценије између пољске и српске културне сцене.

Кроз примере тога како су ствараоци српске књижевности писали о ауторима пољске литерарне културе, на више планова се транспонује приказ народа који је „ванредно пријатан, очигледно доброга стања и добре воље”, код кога је на извесном пиједесталу и све што оличавају „пољска музика [...] дискретни пољски разговори, пољске новине и илустрације” (Петровић 1954: 116), те се утолико више чини да је сусрет пољског грађанског духа у потпуности препознат и у српским речима „о дивној пољској књижевности” (Петровић 1954: 113). Историја пољско-српских књижевних дијалога тако сачињава једно од значајних упоришта у креирањима саговорништава међу културама и дубинског разумевања пољског и српског народа међу осталим европским и светским баштинама.

РЕЧИ-РАСКОВНИЦИ: ПОЉСКА У СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ 20. ВЕКА

Које су то кључне речи, које попут расковника откључавају тумачења слика Пољске у делима српских књижевника 20. века, и то посебно када се имају, између осталог, у виду и текстови Иве Андрића, Вељка Петровића, Милоша Црњанског, Станислава Кракова, Станислава Винавера, Исидоре Секулић и других? То су представе градова Пољске – нарочито Кракова, али и Познања, Варшаве, Гдиње и Гдањска, које укрштају слојеве свих посећених знаменитости, историјског и савременог, исконске културе и далекосежних одјека традиција других европских и словенских народа који се рефлектују и у Пољској. То су простори сусрета различитих баштина Средње Европе које, учећи из најтежих момената историје, бирају да стварају светлије трагове будућности. То су велелепна природна пространства – паркови, алеје, море, реке, а нарочито шуме Пољске, које крију неке од најдубљих тајни историјских промена и суочавања сопства у одразу природе.

Пољску у текстовима српских књижевника 20. века чине и рефлексије на науку и уметност, пољске проналазаче, катедрале, позоришта, факултете, библиотеке и музеје, вишевековне центре научних

изучавања, посебно традиције Јагјелонског универзитета. То је земља Коперника и Марије Кири, Шопена и Џозефа Конрада, пољске постојбине и емиграције. Простор књижевника чије мисли одјекују у рецепцији међу српским литератама кроз речи Мицкјевича, Сјенкјевича, Словацког и других. То је Пољска у бурном веку, временима од којих су код српских књижевника посебно рефлектовани и периоди 1914, 1931, 1939–1945, 1956. године. Поред свега тога, то је и она најромантичнија Пољска личног и загонетног, она која је и сестринска и словенска.

Као што су литерарни односи кроз пређашња времена утицали на то како су српски књижевници 20. века видели Пољску, тако је и слика Пољске у српској литератури 20. века умногоме артикулисала и питања како књижевници савремених токова, а посебно 21. века сагледавају Пољску. Оно што је најважније, а чему и пољска и српска књижевност умногоме доприносе, јесте да се то узајамно огледање у уметностима, као основа културно-дипломатских мисија, никада не прекине.

Референце

- Андрић 2022: Иво Андрић, Есеји (1914–1921), *Критичко издање дела Иве Андрић*, коло 5; књ. 21, приредили Јана Алексић, Милан Потребих, Београд: Задужбина Иве Андрића.
- Буњак 1999: Петар Буњак, *Преглед њољско-српских књижевних веза (до II светској рати)*, Београд: Славистичко друштво Србије.
- Буњак 2018: Петар Буњак, „Нешто о Андрићу као преводиоцу Мицкјевича”, *Филолошки преглед*, год. 45, бр. 1, 105–123.
- Буњак 2021: Петар Буњак, *Књижевност и књижевностолошја: олеги*, Београд: Савез славистичких друштава Србије.
- Винавер 1913: Станислав Винавер, *Мисли*, Београд: Пијемонт.
- Винавер 1952: Станислав Винавер, *Евројска ноћ. Стихови из заробљеништва (1941–1945)*, Београд: Издавачко предузеће Ново поколење.
- Винавер 2015: Станислав Винавер, *Евројска ноћ: сабране песме, Дела Станислава Винавера*, књ. 10, приредио Гојко Теших, Београд: Службени гласник, Завод за уџбенике.
- Вуковић 2006: Ненад Вуковић, „Иво Андрић и Пољаци”, у: Јасмина Вучетић, ур., *Дјело Ива*

- Андрића у новом миленијуму*, зборник радова, Херцег Нови: Српско просвјетно и културно друштво „Просвјета”; Нови Сад: Змај, 90–94.
- Георгијевић 1936: Крешимир Георгијевић, *Српско-хрватска народна песма у пољској књижевности*, Београд: Српска краљевска академија.
- Живановић 1988: Ђорђе Живановић, „Један Андрићев неодражан говор”, *Свеске Загужбине Иво Андрића*, год. 7, бр. 5, 244–266.
- Живановић 1994: Ђорђе Живановић, „Андрићев Краков”, *22. научни састанак слависта у Вукове дане, Иво Андрић у своје време*, књ. 1, 141–146.
- Живанчевић 1985: Милорад Живанчевић, „Андрић у Пољској”, *Зборник Машице српске за славистику*, св. 28, 7–43.
- Јакубјец 1938: Марјан Јакубјец, „Један лист из историје пољско-српских књижевних односа крајем XIX и почетком XX века”, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, књ. 18, св. 1–2, 259–264.
- Кох 2000: Магдалена Кох, „Срби и други. О Пољској мислити души је драго – Исидоре Секулић размишљања о другима”, *Књижевна историја*, књ. 32, бр. 111/112, 201–210.
- Краков 2017: Станислав Краков, *Путописи*, приредио Мирко Демић, Београд: Дерета.
- М. В. К. 1929: М. В. К., „Пољаци о нашим женама”, *Женски покрет: орган Друштва за просвећивање жене и заштитицу*, бр. 9, год. X, 1. мај 1929, 2.
- Мицкјевич 1994: Адам Мицкјевич, „Мајци Пољкињи”, превео Иво Андрић, у: Јасмина Нешковић,

- прир., *Преводилачка свеска: Иво Андрић*, Нови Сад: Светови, 31–33.
- Пековић 2021: Слободанка Пековић, „Исидора Секулић (1877–1958)”, у: Нада Милошевић-Ђорђевић, ур., *Живот и стваралаштво жена чланова Српској ученој друштва, Српске краљевске академије и Српске академије наука и уметности*. Том 1, Београд: САНУ, 95–129.
- Петровић 1932: Вељко Петровић, „Пролећни излет у Пољску 1931”, *Политика*, бр. 8802, 8804, 8819.
- Петровић 1954: Вељко Петровић, *Времена и догађаји, Сабрана дела*, II, Нови Сад: Матица српска.
- Поповић 2009: Радован Поповић, *Андрићева пријатељства*, Београд: Службени гласник.
- Пројекат Растко – *Пољска, Библиотека пољско-српских културних веза*: <http://www.rastko.rs/rastko-pl/>.
- Рајчић 1989: Бисерка Рајчић, „Како Пољаци данас виде Андрића”, *Свеске Задужбине Иве Андрића*, год. 8, св. 6, октобар 1989, 330–337.
- Секулић 1933: Исидора Секулић, „Поводом двеју публикација, о Словацком и о Пушкину”, *Српски књижевни гласник*, н. с., књ. XXXIX, бр. 8, 16. август 1933, 608–612.
- Секулић 2003: Исидора Секулић, *Аналистички тренуци; Теме; Теме из уметности; Теме без јединства*, приредили Зоран Глушчевић, Марица Јосимчевић, Нови Сад: Stylos.
- Секулић Стремницка 1914: Исидора Секулић Стремницка, *Писма из Норвешке*, Београд: С. Б. Цвијановић.
- Топић, Буњак 2001: Мирослав Топић, Петар Буњак, *Пољски мотиви и ритмови у транскрипцији*

- Десанке Максимовић*, Београд: Задужбина Десанке Максимовић, Народна библиотека Србије, Филолошки факултет.
- Топић, Буњак 2007: Мирослав Топић, Петар Буњак, *Фолклор и превод: олеги о рецепцији српској народној песничтву у пољској књижевности*, Београд: Филолошки факултет.
- Топић, Буњак 2015: Мирослав Топић, Буњак Петар, *Укрштена и паралела: о пољским преводима српске народне поезије*, Београд: ЕАТ – Есо Art & Theory.
- Црњански 1921: Милош Црњански, *Дневник о Чарнојевићу*, Београд: Свесловенска књижарница М. Ј. Стефановића и друга.
- Ајдачић 2021: Дејан Ајдачић, *Poljsko-srpske književne veze: prevodi i recepcija*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Andrić 1922: Ivo Andrić, „Czerwone listy”, przełożył V. [Vilim] Frančić, *Pustrowany Kurier Codzienny*, rocz. 13, nr. 48, 3.
- Filipek 2006: Małgorzata Filipek, „Андрићева слика Пољске”, у: Петар Буњак, ур., *110 година полонистике у Србији*, зборник радова, Београд: Славистичко друштво Србије, 147–154.
- Koch 2000: Magdalena Koch, *Podróże w czasie i przestrzeni*, Wrocław: Uniwersytet Wrocław.
- Koch 2007: Magdalena Koch, *...kiedy dojrzejemy jako kultura...: twórczość pisarek serbskich na początku XX wieku*, Wydawnictwo: UWr-Uniwersytet Wrocławski.
- Mickiewicz 1888: Adam Mickiewicz, *Poezye Adama Mickiewicza*, nowe wydanie z życiorysem autora,

- skreślonym przez Piotra Chmielowskiego, tom trzeci, Warszawa: Księgarnia Gebethnera i Wolfa; Petersburg: Księgarnia Polska (Br. Rymowicz).
- Milićević, Đukić Perišić 2022: Nataša Milićević, Žaneta Đukić Perišić, „Ivo Andrić i Poljska”, u: Bojan B. Dimitrijević, Andrzej Zaćmiński, Nebojša Stambolija, ur., *Jugoslavija i Poljska: veze i međusobni odnosi u XX veku*, međunarodni tematski zbornik radova, Beograd: Institut za savremenu istoriju; Bidgość: Istarski fakultet Univerziteta Kazimira Velikog, 511–526.
- Novak Bajcar 2015: Silvija Novak Bajcar, *Jelena, žena koje ima: krakowska biografija Ive Andrića*, Beograd: Službeni glasnik.
- Paździerski 1968: Lech Paździerski, „Prilog proučavanju veza Veljka Petrovića sa Poljskom”, *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, књ. 11, св. 1, 359–371.
- Sekulić 1957: Isidora Sekulić, „O Poljskoj misliti duši je drago: u susret poljskom oktobru”, *Književne novine*, god. VIII, n. s., br. 51, 20. septembar 1957, 1.
- Śliziński 1972: Jerzy Śliziński (red.), *Polsko-jugosłowiańskie stosunki literackie: tom studiów*, pod redakcją Jerzego Ślizińskiego, Wrocław: Ossolineum.
- Wierzbicki 1992: Jan Wierzbicki, *Pożegnanie z Jugosławią*, Warszawa: Omnitech Press.

РЕЧИ-РАСКОВНИЦИ
Пољска у српској књижевности 20. века

Издавач

Амбасада Републике Пољске у Београду
Кнеза Милоша 38
11000 Београд, Србија

За издавача

Рафал Перл
Тијана Стојановић Зечевић

Лектор

Тијана Стојановић Зечевић

Дизајн

Дина Радоман

Припрема и штампа

Штампа
Ш Т А М П А

Студентски трг 13, Београд

Тираж

100 примерака

ISBN 978-86-906058-0-4

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.162.1.09"19"

ЂУРИЋ, Мина М., 1987-

Речи-расковници : Пољска у српској књижевности
20. века / [аутори Мина Ђурић, Далибор Соколовић]. –
Београд : Амбасада Републике Пољске, 2023 (Београд :
Чигоја штампа). – 63 стр. : илустр. ; 20 см

Подаци о ауторима преузети из колофона. – Тираж 100. –
Стр. 5: Предговор / Рафал Перл. – Библиографија:
стр. 59-63.

ISBN 978-86-906058-0-4

1. Соколовић, Далибор, 1979- [аутор]

а) Српска књижевност – Мотиви – Пољска – 20в

COBISS.SR-ID 133486601